

למחר שילשלו דינרין בקופה, והעלו להם —
אותם שבחזן — חזיר.

כיון שהגיע החזיר להצי החומה, נעץ החזיר
צפרניו בחומה כדרך החזיר כשגוררים אותו,
ונודעזעה ארץ ישראל — מחמת המלך
שבערה על חילול שמו — (15) ארבע מאות
פרסה על ארבע מאות פרסה.

באותה שעה אמרו:

א. ארור האיש שיגדל חזירים. (16)

ב. וארור האדם שילמד את בנו חכמת
יוונית.

ועל אותה שעה — שצרו על העיר, והחריבו
את תבואות השדה שסביבות ירושלים —
שנינו במשנה במנחות סד ב:

”מצות העומר להביא מן הקרוב [ממקום
קרוב לירושלים], (17) לא ביכר הקרוב
לירושלים, מביאין אותו מכל מקום, מעשה
שבא העומר מגנות הצריפין, (18) [שהוא שם
מקום מרוחק מאד מירושלים], ושתי הלחם
מבקעת עין סוכר”, [שם מקום מרוחק מאד
מירושלים].

קא סלקא דעתין ש”חכמת יוונית” היא לשון
יוונית, ולפיכך מקשינן: וחכמת יוונית מי
אסירא וכי אטו אסורה היא?!

והתניא: אמר רבי:

בארץ ישראל לשון סורסי [לשון קרובה א-29
לארמית] (1) למה לספר בה, שהיא לשון
נלעגת?! אלא או לשון הקודש, או לשון
יונית (2) שהיא לשון צחה.

ואמר רבי יוסי: (3) בבבל לשון ארמי למה

המצוות, אלא שאין טעם זה שייך כאן, היות
ולא היה אפשר להביא ממקום קרוב.

1. כן פירש רש”י בסוטה מט ב, והוסיף: ”ואומר
אני שהוא לשון גמרת ירושלמי”.

והתוספות פירשו כאן, שהוא לשון ארמי,
ונתנו טעם למה מתחילה גבי ארץ ישראל
קורה: ”לשון סורסי”, ואחר כך גבי בבל קורה:
”לשון ארמי”, כי השפה משתנית קצת לפי
המקום, והיה הבדל בין השפה שהיו מדברים
בארץ ישראל, לזו שהיו מדברים בבבל; וראה
עוד בדבריהם.

2. ומשום שארץ ישראל קרובה ליון, נקט לשון
זו.

3. ב”שיטה” שב”שיטה מקובצת”, נתקשה לשם
מה הביא את רבי יוסי, שאינו שייך לעניננו, ולא
יישב.

15. רש”י סוטה מט ב.

16. כתב המאירי: שאם כי בלאו הכי אסור
לעשות מסחר בחזירים ובכל נבילות וטרפות,
מכל מקום הוסיפו על זה את עונש החרם.
והרשב”א תירץ: בחזירים אפילו אם נודמנו
לו או נפלו לו בירושה, אסור לגדלם, אלא
מוכרם על יד על יד.

17. במשנה במנחות סד ב הגירסא היא: ”גגות
צריפין”; והיא הגירסא הנכונה, כמבואר בגמרא
שם, ש”איגרא” דהיינו גג, רומז ל”גגות”.

18. ”ובשאר השנים מצוה להביא מן הקרוב
לירושלים, כדכתיב: ”כרמל תקריב”, שיהא הזרע
לח, והכר מלא ממנו, וכשהוא בא מרחוק
מתייבש ומתמעך, ואין כר השבולת מלא מן
הגרעין”, רש”י סוטה מט ב; ובמנחות סד ב
איתא עוד טעם משום ”אין מעבירין על

לספר בה?! אלא או לשון הקדש, או לשון פרסי. (4)

הרי למדנו שלשון יונית מותרת!?

אמרי בני הישיבה ליישב:

לשון יוני להוד, והכמת יונית להוד, לשון יוני מותרת, והכמת יונית אסורה. (5)

ואכתי מקשינן: והכמת יונית מי אסירא וכי אטו זו אסורה!?

והאמר רב יהודה אמר שמואל, משום רבי שמעון בן גמליאל, שהיה קורא על עצמו את הכתוב:

"עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי", [עלי לעולל את עיני בבכי יותר מן הכל], שהרי אלף ילדים היו בבית אבא, חמש מאות מהם למדו תורה, חמש מאות למדו חכמת יונית, ולא נשתייר מהם, אלא: אני כאן, ובן אחי אבא בעסיא.

הרי שאף חכמת יונית מותרת!?

אמרי בני הישיבה ליישב:

שאני בית רבן גמליאל, שהיו לומדים חכמת יונית משום שהיו קרובים למלכות. (6)

וכדתניא:

המספר קומי [מגלח שערות ראשו מלפניו, ומניח בלורית מאחוריו] (7) הרי זה מדרכי האמורי שהם מניחים בלורית לשם עבודת כוכבים, אבל אבטולמוס בר ראובן התיירו לו לספר קומי, מפני שהוא קרוב למלכות. (8)

וכן של בית רבן גמליאל התיירו להם לספר בחכמת יונית, מפני שקרובים למלכות.

שנינו במשנה: לא יגדל אדם את הכלב, אלא אם כן הוא קשור בשלשלאות:

תנו רבנן:

4. משום שבכל קרובה לפרס, נקט לשון פרסי.

5. ב"שיטה מקובצת" הביא בשם גאון ז"ל, ש"האי חכמת יונית ברמיזה הוה", וכן כתב רש"י במנחות סד ב שחכמת יונית היא רמיזות; ומהרמ"ה ז"ל הביא: "דחכמת יונית היינו כגון אלו חוזים בכוכבים מודיעים לחדשים וגו'"; וראה עוד בהערה לקמן בשם המאירי.

6. כתב המאירי: "חכמת יונית אסור ללמדה, מפני שמושכת לכו של אדם, והורסת הרבה מפנות הדת, וקרובי מלכות שלהם, מצד שהם צריכים בה לכמה דברים בטכסיסי מלכיהם שהיו נמשכים אחר חקירת החכמה עד להרבה, ולא היו מקרביין כל כך אלא מי שהוא שלם בחכמות ודעתו צלולה בכל הדברים, הותר להם ללמדה;

ואף החכמים השלמים שכבר מילאו כריסם בשר ויין, רצה לומר התורה ותלמודה וסודות מצוותיה, אין לך קרובים למלכות יותר מהם, והרי נאמר "בי מלכים ימלוכו", מותר להם ללמדה, כדי להשיב עליהם, ולחזק הדת במסמרים לא ימוט".

7. על פי רש"י בלשון ראשון; ובשם תשובות הגאונים הביא, שדרך רומיים לגלח שער שלמעלה מן האוזן; והמאירי כתב, שהיו מסתפרין על פני המסספר מאוזן לאוזן, להיות מצויינין בתספורת שלהן בין שאר העממין, וכל עם שהוא מכוון לכך הרי הוא בכלל חוקי העמים, ואסור.

8. "כדי שלא יהיו אצל המלכים, כמו שנשנתנו

כתיב: "ובנחה יאמר, שובכה ה' רבבות אלפי ישראל", ללמדך: שאין שכינה⁽⁹⁾ שורה על ישראל, פחות משני אלפים [מיעוט "אלפי" שנים] ושני רבבות [מיעוט "רבבות" שנים]⁽¹⁰⁾ —

הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד, והיתה אשה מעוברת ביניהם, וראויה להשלים את המספר הזה לכשתלד, ונבחה בה כלב והפילה את עובריה מפחד הכלב, נמצא זה — שמגדל כלבים — גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

מעשה בההיא איתתא דעלת למיפא כההוא ביתא [מעשה באשה שנכנסה לאפות באחד הבתים], נבחה בה כלבה [ונבחה בה כלבו של בעל הבית].

אמר לה מריה: לא תיסתפי מיניה, כי שקולי ניביה, [אמר לה בעל הכלב, אל תפחדי ממנו, כי ניטלו שיניו הנושכות].⁽¹¹⁾

אמרה ליה: שקולי טיבותיך ושדיא אחיזרי [פתגם הוא], כבר נד וד, [אמרה לו האשה: נטולה היא טובתך ומוטלת על הקוצים,⁽¹²⁾ כי כבר זע הולד], כלומר: נחמת הבל אתה מנחמני.

לא יגדל אדם את הכלב, אלא אם כן קשור בשלשלת, אבל מגדל הוא בעיר הקרוכה לספר [סמ"ך שבאית, ופ"א קמוצה, והוא הגבול המבדיל בין ישראל לעמים], כי היא צריכה שימור, וקושרו ביום, ומתירו בלילה.

תניא: רבי אליעזר הגדול אומר:

המגדל כלבים כמגדל חזירים.

ומפרשינן: למאי נפקא מינה לדמותו לחזירים?

למיקם עליה — על המגדל כלבים ב"ארור" כמגדל חזירים, וכדאמרינן לעיל [פב ב]: "ארור האיש שיגדל חזירים".

אמר רב יוסף בר מניומי, אמר רב נחמן:

בבל בעיר הסמוכה לספר דמו.

תרגמה, פירושה: דהיינו העיר נהרדעא אשר במדינת בבל שהיתה עיר הסמוכה לספר, ועיקר כוונת רב נחמן ללמד, שאף בבבל — שיש בה ישוב קבוע, וישראל הרבה — מותר לגדל כלבים בעיר הסמוכה לספר כמו בארץ ישראל.

דריש רבי דוסתאי דמן בירי [שם מקום]:

מנהגיו בדבר שאין צד אמונה סובבת בו", מאירי.

9. כתבו התוספות, שהכוונה היא לנביאים ומשכן.

10. א. שכך היו מניין הלויים במדבר, רבינו יהונתן.

ב. בתוספות דחו את הגירסא: שני אלפים רבבות, שהרי במדבר לא היו כי אם ששים ריבוא, ומכל מקום שרתה שכינה.

וב"שיטה מקובצת" בשם גאון ז"ל גורס כן, ופירש: "כמו שהיו במדבר בין נשים וטף, אבל מהנהו דהוו מבין עשרים ומעלה, לא הוו אלא ששים רבוא".

11. פירש רש"י בפירוש שני: שניבי הכלב הן ארבעת שיניו הארוכות הנושכות.

12. נתבאר על פי רש"י; וגאון ז"ל ב"שיטה מקובצת" מפרש שהוא מלשון חזרה, כלומר: קח את טובתך והשליכהו לאחוריך.

הישוב בנשבין, צריך להרחיק שלשים ריס, ואילו במשנה בבבא בתרא שסיבת הרחקה השוכך הוא כדי שלא יפסידו היונים בבואם למלאות כריסם, אין צריך להרחיק את השוכך אלא חמשים אמה.

ומקשינן: **ומישט שלשים ריס, ותו לא** [וכי אטו אין הם שטות ומתרחקות אלא שלשים ריס בלבד]?!

והתניא:

"אין פורסין נשבים ליונים, אלא אם כן הרחיק מן הישוב שלשים ריס, במה דברים אמורים במדבר, אבל **בישוב: אפילו במרחק מאה מיל** [מן העיר] **לא יפרוס נשבין!**" (13)

רב יוסף אמר: זו ששינוי ש"בישוב" אפילו מאה מיל לא יפרוס היינו **בישוב כרמים**, כשהיונים נמצאות בין הכרמים, שטות הן מכרם לכרם אפילו מאה מיל.

שנינו במשנה: **אין פורסין נישבין ליונים** אלא אם כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס:

ומקשינן: **ומי אזלי כולי האי** [וכי הולכים היונים מרחק גדול כל כך], עד שיש לחוש במרחק זה שילכדו היונים של הישוב?!

והתנן בבבא בתרא כג א:

מרחיקין את השוכך מן העיר חמשים אמה, כדי שלא יפסידו היונים הבאים ממנו את התבואה והפירות שסביב לעיר, הרי שאין הם מתרחקות מעל חמשים אמה?!

אמר אביי:

מישט שייטי טובא, כרסייהו בחמשים אמה מליא [שטות הם בעולם למרחק רב, אך כריסם מתמלאת בחמשים אמה], ולכן, במשנתנו שהחשש הוא שמא יילכדו יוני

13. נחלקו הראשונים בביאור קושיית הגמרא, [ולפי פשוטו צריך ביאור, מאי קשיא על אביי, שהרי הברייתא גופה צריכה ביאור, מה הוא "ישוב" ומה טעם החילוק, ואינו ענין לתירוץ של אביי]:

שיטת הריצב"א בתוספות: הגמרא הבינה בקושייתה, ש"ישוב" היינו ישוב של זרעים, כלומר: שעל יד העיר יש שדות זרועות, ואז אפילו אם נמשכות השדות עד מאה מיל ואפילו יותר, לא יפרוס נשבין, ומשום שהם מתרחקות יותר משלשים ריס כדי למלאות כריסם בזרעים, הרי שאין כריסם מתמלאת בחמשים אמה?!

וביאור לשון הגמרא הוא: **ומישט בישוב של זרעים שלשים ריס, ותו לא!**? ומתרצת הגמרא שאין הנידון בישוב של זרעים, ואין הטעם משום אכילה [ועל דרך זה פירש הרא"ש

ב"שיטה מקובצת" בבא בתרא כג א].
והרמב"ן בבבא בתרא כג א [על הסוגיא דשם, שהיא כעין סוגייתנו], סובר אף הוא, שלפי הבנת הגמרא בקושייתה, "ישוב" היינו ישוב של זרעים, ומשום שממלאים הם את כריסם אפילו עד מאה מיל, אלא שהוסיף: "ואפשר דמישט נמי שייטי בישוב [של זרעים] טפי ממדבר, מאילן לאילן ומסוכה לסוכה; אלא לאביי, כיון דאמר דאפילו מישט נמי לא שייטי אלא שלשים ריס, וממלא כרסייהו בחמשין אמהתא, מאי "ובישוב", ואתרתי מילי דאביי קשיא, וחדא מינייהו נקט, משום דאית ביה תרתי, דקאמר [אביי]: לעולם לא שייטי אלא שלשים ריס בין למזונות בין לשוט", [וראה שם שהביא, שיש משנים הגירסא בגמרא, והוא לא ניחא לו בזה].
והרשב"א כתב שם: "והנכון, שהמקשה הזה

שובכים קרובים אינו צריך להרחיק, ויש לפרשו בשלשה אופנים:

איבעית אימא: בדהגוי, שהיו השובכים הקרובים של גוי. (14)

ואיבעית אימא: בדהפקר, שהיו השובכים הקרובים של הפקר.

ואיבעית אימא: בדידיה, שהיו השובכים הקרובים שייכים לפורס הנשכין.

רבה אמר: זו ששנינו ש"בישוב" אפילו מאה מיל לא יפרוס היינו **בישוב שובכין**, שהן מדלגות משובך לשובך ואפילו למרחק גדול.

ומקשינן עלה: **ותיפוק ליה** — שלא יפרוס נשכין — **משום שובכין גופייהו**, כלומר: הרי בלאו דילוגן של היונות הרחוקות, צריך הוא להרחיק משום השובכים הקרובים אליו!?

ומשנינן: הכא במאי עסקינן, כשמשום אותם

הדרן עלך מרובה

אבל המאירי [הובא שם] כתב: "תפתר בשובכין של גויים עובדי אלילים וטלסמאות, שאינן נכללין תחת גדר שום דת בעולם, שכגון אלו אין אנו מצוין בשמירתן", ומסוף לשונו נראה, שלא התיר גזל מגויים אלו, אלא שכאן חיוב שמירה הוא, ובשאר גויים אסור, ובאלו מותר, וצריך תלמוד.

לא היה יודע פירוש הברייתא, ולברר הברייתא הוא בא, וכן נראה מדברי התוספות."

14. ואף על גב דגזל גוי אסור, הכא שבישראל אינו אסור אלא מפני דרכי שלום, לכן בגוי מותר לגמרי, ה"ר ישעיה ב"שיטה מקובצת", וכן היא דעת הרמ"ה שהובא שם.